

K.K.T.C.
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ EDEBİYATI BÖLÜMÜ

HÜKÜM GECE Sİ ROMANININ İNCELENMESİ

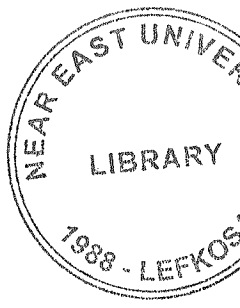
BİTİRME TEZİ

Yavuz Aslan ERDOĞAN

MAYIS 1999

LEFKOŞA/KIBRIS

K.K.T.C.
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ EDEBİYATI BÖLÜMÜ

HÜKÜM GECESİ ROMANININ İNCELENMESİ

Yavuz Aslan ERDOĞAN

Tezin Danışmanı : Doç. Dr. Bülent YORULMAZ

MAYIS 1999

LEFKOŞA/KIBRIS

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU
BÜTÜN ESERLERİ 3

HÜKÜM GECEİ
(Roman)

ÖNSÖZ

Bu bitirme tez çalışması Yakın Doğu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı kapsamı dahilinde yapılmıştır.

Çalışmada Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Hüküm Gecesi* adlı romanı ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu kapsam içerisinde bilinmeyen kelimeler çıkartılıp tahlil edilmiştir. Eser içerisinde adı geçen roman kahramanlarının gerçek hayatları anlatılmıştır.

Bu çalışmada beni yönlendiren, her türlü yardımı ve eleştiriye esirgemeyen bitirme tezi danışmanım Doç. Dr. Bülent YORULMAZ'a, teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
1 GİRİŞ	1
2 YAZARIN HAYATI	2
3 BİLİNMEYEN KELİMELEER VE MANALARI	3
4 AÇIKLAYICI NOTLAR	9
4.1 İTTİHAT TERAKKİ DEVRİNDE BİR MUHALİ GAZETE YAZARININ GÜNÜ	9
4.2 AHMET KERİM, HER GECE UYUMADAN ÖNCE O GÜNKÜ HAREKETLERİNİN MUHASEBESİNİ YAPAR	11
4.3 ÖMER BEYEFENDİ'NİN KONAĞINDA BİR GECE	12
4.4 AHMET SAMİM VURULUYOR	13
4.5 "GİRDABIN CEREYANINA GÖRE"	13
4.6 BİR MACERADAN BİR MACERAYA	14
4.7 BİR MACERADAN BİR MACERAYA (Devam)	14
4.8 ÇİFTE BUHRAN	16
4.9 MUHALEFETİN ZAFERİ	19
4.10 İKİ SAHNE ARASINDA	20
4.11 BU SAHNEDE GÖRÜLEN ŞEYLER	22
4.12 KANLI BİR KOMEDYA	23
4.13 BİR İHTİLAL KOMİTESİ	23
4.14 HÜKÜM GECEİ	23
MERKEZİ UMUMİDE BİR KONUŞMA	24
5 İNDEKS	26

1 GİRİŞ

Yazarın eserleri arasında siyasi roman olarak nitelenen Hüküm Gecesi'nde, yakın tarihimizin çok önemli bir dönemi gerçek olay ve kişilerden yola çıkarak anlatılır. Gerçek kişilerle, roman tiplerinin değişik bir roman tekniğiyle yer aldığı eserde Yakup Kadri, gençlik döneminde yaşadığı 2.Meşrutiyet yıllarını; gazeteci Ahmet Samim'in öldürülmesinden Babıali baskınına kadar uzanan olayları, İttihat Terakkî ile Hürriyet ve İnkılâf arasındaki siyasi çekişmeleri konu ediyor. Siyasi olayların örgüsü içinde kişilerin psikolojisinin ağır bastığı romanda Yakup Kadri, daha sonra Yaban'da temel düşünce olarak ağır basacak aydın-halk ikilemenin ilk izlerini işlemektedir.

2 YAZARIN HAYATI

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU: (27 MART 1889-13 ARALIK 1974)

Yirminci yüzyılın ilk yarısında büyük bir üretkenlikle dergilere yazdığı şiir, öykü, makale ve eleştiri türü yazılarla Türk edebiyatı sahnesine adımını atan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanları, denemeleri, oyunları ve anılarıyla, en önemli edebiyatçılarımız arasında yer alır. Üslûp özellikleri bakımından Yakup Kadri'nin 1910'dan 1974'e dek verdiği eserler Türkçe'nin geçirdiği bütün evreleri yansıtır. Eserlerinin konu ve fikir zenginliği de dil özelliklerinin çeşitliliğinden aşağı kalmaz. Fransız edebiyatı etkisinde başlayan yazarlığı, 1920'lerden sonra özgün bir sese kavuşarak siyasi ve sosyolojik konulara, tarihe, dönem çatışmalarına ve birey psikolojisi irdelemelerine yönelir. Fecr-i Âti'den yetişmiş ama bunu izleyen elli yıl boyunca toplumsal koşullar, tarihi süreçler ve bireysel portreleri romanın dokusuna işlemek için roman tekniğiyle de boğuşmuş bir yazar olan Karaosmanoğlu'nun eserleri, hâlâ tüketilememiş ayrıntılarının tartışılıp incelenmesi zengin bir "panorama"dır.

3 BİLİNMEYEN KELİMELER VE MANALARI

<u>Kelimeler</u>	<u>Manaları</u>
Ademi merkezîyetçilik:	1-merkezdeki iktidarın işlerini bozmamak üzere idarelerine geniş bir özellik sağlamak.
Alaturka:	1-alla+Turca Türk usulü, doğulu tarzda olan.
Amiyanelik:	1-Adilik, bayağı oluşluk.
Amm-e efkarı:	1-Mühim kuvvet.
Ananeci:	1-Eskiden gördüklerine bağlı, onları değiştirmeyen.
Antı Cehambre:	1-Kapı önünde bekletmek.
Asar:	1-Nefis.
Bedenî:	1-Ruhsal olmayan, belirli yapı ve işleme değişiklikleri gösteren.
Bezirgân:	1-Tüccar,esnaf. 2-Boynuna asılı bir tabloda iğne, iplik, makara, vb. satan gezginci esnaf. 3-Yahudilere verilen ad.
Billur:	1-Bazı cisimlerin doğal olarak bulundukları veya aldıkları geometrik şekilli hal.
Cehâlet:	1-Bilmezlik, bilgisizlik.
Cercle Of'orient:	1-Şark çevresi. 2-Dönemin ünlü kulübünün adı.
Connaissance:	1-Bir işten, bir nesneden anlayan, uzman
Cüret:	1-Yiğitlik, cesaret. 2-Kendini bilmezlik.
Çirkef:	1-Birikmiş pis su. 2-Kötü, iğrenç kimse.
Danse macabre:	1-Ölülülere özgü dans.
Delirium tremeens:	1-Alkolizmin yol açtığı bir hastalık durumu.
Demagogluk:	1-Halk avcılığı yapmak.
Despina:	1-Romanda adı geçen Rum kızı.
Dressoir:	1-Altlık
Düzmece:	1-Düzme,uydurma.

Entelektüel:

1-Merakı veya mesleği gereği fikir meseleleriyle uğraşan kimse.

Entente Liberale:

1-Özgürce anlaşma.

Evham:

1- Kuruntular.

Evkaf:

1-Vakıflar.

Evliya:

1-Olağan üstü yeteneklere sahip olduğu kabul edilen kimse.

Ezgi:

1-Belli bir kurala göre meydana getirilen ve kulakta haz uyandıran ses dizisi.

2-Türk halk şiirinde bir şiir türü.

Fâhişe:

1-Kural dışı kazanç için cinsel ilişkide bulunan kadın.

Fedakar:

1-Herhangi bir şeyini feda etmekten kaçınmayan, esirgemez.

Feodal:

1-Derebeylikle ilgili.

Ferâgat:

1-Bazı haklarından kendi isteğiyle vazgeçme, hakkından vazgeçme, elçekme.

2-Bir şeyle uğraşmaktan ve bir işten çekilme

3-Gönül tokluğu

Ferdiyetçilik:

1-Bireycilik.

Fersa:

1-Dayanılmaz.

Fikr:

1-Düşünce.

2-Akıf.

Fikrî:

1-Fikre ait, fikirle ilgili, düşünerek meydana getirilen.

Filhakika:

1-Gerçekler.

Gafil:

1-Çevresinde olup bitenleri sezmeyen.

Haki mevani:

1-Toprakla, dünya ile ilgili engeller.

Hakikat:

1-Bir şeyin(işin)doğrusu.

2-Gerçeklik

Hassasiyet:

1-Duygusalılık.

Havai :

1-Havaya ait olan şey.

Hazine-i Hassa:

1-Hazineye ait olan şey.

Hzel:

1-Alay, şaka, latife anlamında.

2-Divan edebiyatında yazılan mizahi şiirler.

Hümin:

1-Kanlı.

Hümr-u sahane:

1-Samimiyet.

İçmizaz:

İdealist:

İhtimal:

İkbal:

İktidar:

İmportation:

İnkârcı:

İntihabalehülhamd v'elmihe:

İstiane:

İstikrah:

İşmizaz:

İtikafa:

İtisafçılık:

Jeouvençe çeşmesi:

Kabus:

Karaktersiz:

Kategori:

Kombinezon:

Kozmidi:

La-yenkati:

Maba'd-et-tabii:

Mahfi:

Mahlut:

Mahmi:

Mahzur:

Mabus:

Mef'ul:

Meşbu:

Mesgale:

1-Ürperme.

1-İdealleri olan kimse.

1-Mümkün olma, olabilirlik.

1-Baht açıklığı veya yüce bir makama erişmiş olma hali, talihli olma.

1-Bir işi yapabilme gücü.

1-İthal edilen şey.

1-Bir şeyi inkar etmede direnen.

1-Minnet ve hamd Tanrı'ya ki.

1-Almak

1-Tiskinti.

1-Buruşma.

1-Bir yere kapamıp ibadetle vakit geçirme, dünya işlerinde uzaklaşma.

1-Yolsuzluk.

1-Gençlik çeşmesi.

1-Sıkıntı, boğulma duygusuyla kendini gösteren korkulu rüya.

1-Karakteri olmayan.

1-Ulan

2-Aralarında herhangi bir bakımdan ilişki veya benzer bulunan şeylerin tümü.

1-Bir işin başarıya ulaşması için alınan tedbirler

1-Patrikhane ile münasebeti olan Rumlardan birisi.

1-Durmaksızın

1-Metafizik.

1-Gizli

1-Karışım.

1-Korunan kimse.

1-Sakınılacak, çekinilecek şey.

1-Milletvekili.

1-Pasif.

1-Dolu

1-Uğraşılacak şey, iş, güç.

Meşuk:	1-Şüpheli.
Mortel:	1-Ölümcül.
Muhafaza-i nefis:	1-Nefsini koruma.
Muhakkar:	1-Aşağılanmış.
Muhal:	1-Olamaz, olmayacak. 2-Anlaşılması imkansız.
Muhâlefet:	1- Bir duygu, düşünce, eyleme karşı çıkma, karşı koyma, aykırılık.
Muhteliç:	1-Titreten.
Mukaddes:	1-Kutsal olan.
Mukatele:	1-Birbirini öldürme, vuruşma
Musiki:	1-Alaturka müzik 2-Kulağa hoş gelmesi bakımından ele alınan eserler dizisi.
Mutareke:	1-Savaştan iki tarafın arzusıyla çarpışmaya belirli bir süre için ara verilmesi.
Mutlakiyet:	1-Mutlakçılık, saltçılık.
Muvafık:	1-Uygun, münasip, yerinde olan.
Mürettep:	1-Tertip olunmuş, sıralanmış. 2-Gizli bir maksatla tertip olunmuş.
Müsteşar:	1-Bildirilmiş olan haberli. 2-Bakanlıklarda ve bazı önemli kuruluşlarda, teknik ihtisas alanlarında tecrübe sahibi kimse.
Müteaddi:	1-Aktif.
Mütecerrid:	1-Tek başına
Nazır:	1-Bir yeri gören, yüzü veya cephesi bir yere dönmüş olan, bir yere bakan. 2-Vekil, bakan.
Neşat:	1-Sevinç.
Nidayı Hakikat:	1-Gerçeklerin haykırılması.
Noktambuluzim:	1-Uykuda kalkıp gezme.
Paye:	1-Aşama, derece, rütbe.
Pirevantif:	1-Engelleyici, önleyici.
Porte-voix:	1-Ses taşıyıcı.

Put:	1-Kimi ilkel insanların tapındıkları ve çok defa gerçekte rastlanılmayan biçimlerde yapılmış ve bir ilahı temsil eden heykel.
Redingot:	1-At üstünde gitme. 2-Bele oturan.
Rükudet:	1-Durgunluk
Saâdet:	1-Mutluluk, bahtiyarlık.
Salise:	1-Binbaşılığa eşit mülki bir rütbe.
Sehli mümten:	1-Kolay ve basit görüldüğü halde taklidi zor, önemsiz.
Semavi:	1-Gökle ilgili.
Serazat:	1-Serbest, hürriyet 2-Tasasız..
Servet:	1-Zenginlik, varlık.
Sevaik-i tabiiyesi:	1-Doğal güdüler.
Sohbet:	1-Dostça ve arkadaşça konuşup hoşça vakit geçirmek.
Sublice de Tantale:	1-Tantale eziyeti.
Suikast:	1-Gizlice veya sinsice cana kıyma
Suizan:	1-Kötü sanı, biri hakkında beslenen kötü sanı.
Suursuz:	1-Bilinçsizce.
Tafrafüruş:	1-Palavracı.
Teferruat:	1-Ayrıntılar.
Tehevür:	1-Öfkelenme,köpürme
Tek Kudret:	1-Yegane-saldırgan ve müsbet kudreti.
Tevbih:	1-Azarlama.
Tevekkül:	1-Allah'a bırakma ve Allah'tan bekleme.
Tevkif:	1-Alıp götürme.
Tevkifat:	1-Tevkif'in çoğulu. 2-Maaşlardan ve ücretlerden kesilen sigorta pirimi.
Tevrat:	1-Musa peygamber'in şeriatını gösteren kitap.
Tiryâki:	1-Afyon, tütün vb. keyif veren maddelere alışmış olup bunları arayan. 2-Bir şeye çok alışmış, vazgeçemeyen . Bir şeye çok düşkün olmak.

Türbe:

Uplesse:

Uşak:

Vahametli:

Valeurs:

Vazi:

Velüt:

Vuslat:

Yaren:

Zahife:

Zebani:

Zillet:

Zindan:

Zuluf:

1-İçinde, en çoğu ünlü kimselerin cenazesi bulunan yapı.

1-Esneklik

1-Çocuk, erkek çocuk, küçük erkek çocuk.

2-Şu veya bu bölgenin halkından erkek

1-Ağırlık, güçlü, korkulacak durum.

1-Değer karmaşası, değerlerin yer değiştirmesi.

1-Alçak, bayağı.

1-Doğurgan, dölcek.

2-Çok eser veren.

1-Sevgiliye kavuşma.

1-Kardeş.

1-Sürtingen.

1-Cehennem bekçisi.

1-Aşâğılık, alçalma

1-Hapis yeri.

1-Yüzün iki yanından şakaklardan sarkan saç lülesi.

4 AÇIKLAYICI NOTLAR

4.1 İTTİHAT TERAKKİ DEVRİNDE BİR MUHALİ GAZETE YAZARININ GÜNÜ

(syf.25/satır:11-15) *"Hasip Bey'in gittikçe pısrıklaşan bir hali vardı. Pek belli idi ki, bu eve, hep bir sığıntı gibi girip çıkmış ve on beş yıllık bir arkadaşlığa rağmen hâlâ kendisinde eski sadrazam HALİL PAŞA'nın oğlu Ömer Beyefendi'nin uşağına emretmek yetkisini bulamamıştı."*

HALİL PAŞA: Abdülhamit dönemi sadrazamlarından Halil Rıfat Paşa (1822-1901) olmalı. 1895-1901 yılları arasında sadrazam olan Halil Rıfat Paşa'nın Cavit Bey adındaki oğlu bir Arnavut tarafından Galata Köprüsü üzerinde öldürülmüştü (1899). Şura-yı Devlet üyesi olan Cavit Bey'in, babasının nüfusuna dayanarak kimi yolsuzluklarda bulunduğu, devlet içinde etkin bir rol oynadığı belirtilir. (İbnülemin, s. 1535-1586). Y.Kadri'nin çizdiği "Halil Paşa'nın oğlu Ömer Beyefendi" Cavit Bey'den esinlenerek yaratılmış bir tip olabilir. Ömer Bey ile ilgili ayrıntılar bunu doğrulayacak nitelikte.

(syf.27/satır:27-30) *"Merkezi Umumi "feragatin örneği olan kişilerle dolu idi. Hükümet hep fedakâr örneği kişilerle dolu idi. Hükümet hep fedakar inkılâp erlerinden meydana gelmişti. Gerçi, Enver ve Niyazi gibi adlar şimdiden masallara karışmış, her biri bir köşede duruyordu.*"*

ENVER PAŞA: (1881-1902) Makedonya'da 3. Ordu emrindeyken, Osmanlı egemenliğine karşı çete savaşına başlayan komitecilerle savaştı. Kazandığı başarılar ordu içinde sivrilmesine ve ünlenmesine yol açtı, binbaşılığa yükseltildi. 1.Dünya Savaşı'nda uğranılan yenilgi bir bakıma bütün İttihatçılar gibi Enver Paşa'nın da sonu olacak, arkadaşlarıyla birlikte Almanya'ya kaçan Enver Paşa, oradan Rusya'ya geçerek bağımsız bir Türk devleti kurmak ülküsüyle harekete geçecektir.

NIYAZİ BEY: Adı Enver Paşa ile birlikte "Hürriyet Kahramanı" olarak anılan Resneli Niyazi (1873-1912) Abdülhamit yönetimine karşı ilk ayaklananlardan birisidir. Emekli olduktan sonra çok yaşamadı, intikam peşindeki komitacıların suikastine uğradı.

(syf.28/satır:6-12) "İşte Talat Bey! İşte Mahmut Şevket Paşa! Bunlardan biri, daha düne kadar, alçakgönüllü ve fedakâr bir halk adamı idi. Nazır olur olmaz hemen değişti. Siyah kadife yeleğinin üstüne bir altın kordon geçirdi ve her tarafı caklı, bir otomobile kurulup sokak kalabalığına bir bayram çocuğu gibi sırtıyor. Öbürü Hareket Ordusu'nun başında ne şanlı, ne heybetli idi!"

TALAT PAŞA: İttihat ve Terakki'nin önde gelen yöneticilerinden Talat Bey (1874-1921) yoksul bir aileden geliyordu. 1906'da İttihat ve Terakki'nin Selanik örgütünün kurulmasında öncülük etmiştir. 1.Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'ya kaçmış, Berlin'de bir Ermeni tarafından vurulmuştur.

MAHMUT ŞEVKET PAŞA: "Hareket Ordusu" komutanlığıyla ünlenen Mahmut Şevket Paşa (1856-1913) Arap asıllıdır. İttihat ve Terakki muhaliflerince öldürüldü.

HAREKET ORDUSU : 31 Mart olayı üzerine İttihat ve Terakki Cemiyeti Selanik merkezinin harekete geçmesiyle 3. Ve 2. Ordularla sivil gönüllülerden oluşan ve ayaklanmayı bastırmak için İstanbul'a yürüyen "Hareket Ordusu" nun ilk komutanı Hüsnü Paşa , kurmay başkanı Kolağası Mustafa Kemal'dir.

(syf.35/satır:8-14) Ömer Beyefendi:

"Meselâ şu duvarda asılı duran yeşil Çin tabakalarına bakınız, dedi; bunların eşlerini ancak Hazine-i Hassa'da bulabilirsiniz. Hazine-i Hassa'da diyorum, belki orada da yoktur. Zira, malûmâliniz, Yıldız yağmasından sonra, hazinede ne kadar kıymetli eşya varsa Brüksel'de haraç mezat satıldı idi."

YILDIZ YAĞMASI: Abdülhamit'in Selanik'e gönderilmesinden sonra (28 Nisan 1909) Mahmut Şevket Paşa'nın emriyle, o sıralar İstanbul Belediye Başkanı) olan Ebubekir Hazım Tepeyran'ın başkanlığında bir komisyon kurulmuş, bu komisyon Yıldız'daki her türlü eşya vs. sayımın tamamlanmasından görevlendirilmişti. Ele geçirilenler hemen teslim edilmemişti. Bu olay daha sonra İttihatçıların Yıldız yağması biçiminde suçlamalara konuldu.

(syf.45/satır:1-17) “Zavallı Sırrı Bey; belki de İttihat ve Terakki Cemiyeti’ ni

o kurmuştur. Çünkü tarihçi Murat Bey’in bilinen şartlar içinde.....

Jön Türkler’in Mısır’da ve Paris’te yaptıkları toplantıların

Kahire’de Ahmet Saip Bey’in başkanlığı altında yayınlanan

Bundan başka İshak Sükûti’nin en samimi bir arkadaşı olmak ve ötürken yanında

MİZANCI MURAT: Mizan adıyla çıkardığı gazeteden ötürü bu isim ile anılır. 31 Mart olayından ötürü gazete kapatılmıştır. Kendisi Rodos’a sürülmüştür. Turfanda mı, Yoksa Turfa mı? Adlı bir romanı ve tarih kitapları vardır.”

İTTİHAT VE TERAKKİ TOPLANTILARI: Kahire şubesi 1897’de kurulmuş, 1899’da yönetim kurulu yenilenmiştir. Kahire şubesi, özellikle dışarıda basılan dergi ve gazetelerin yurda sokulmasında önemli bir rol oynamıştır. Genel bir Jön Türkler kongresinin toplanması düşüncesi de ilk kez bu şube tarafından ortaya atılmıştır.

AHMET SAİP BEY: Kafkasya’da doğan Ahmet Saip Bey (1859-1918), Rusya’da askeri öğrenim görmüş, daha sonra yüzbaşı rütbesiyle Osmanlı ordusuna katılmıştır. Sami Paşazade Sezai’nin başyazarlığını yaptığı İttihat ve Terakki organı Şura-yı Ümmet’in yönetimini üstlenmiştir.

İSHAK SÜKÛTİ: 1899’da dört Askeri Tıbbiye öğrencisinin girişimiyle kurulan gizli “İttihad-ı Osmani” cemiyeti, İttihat ve Terakki’nin ilk çekirdeği sayılır. Bu dört öğrenci, İbrahim Temo, İshak Sükuti, Çerkez Mehmet Reşit ve Abdullah Cevdet’tir.

4.2 AHMET KERİM, HER GECE UYUMADAN ÖNCE O GÜNKÜ HAREKETLERİNİN MUHASEBESİNİ YAPAR

(syf.52/satır:20-22) “Bütün muhalefet adamları arasında onun bu kaygısına katılan tek bir dostu vardı ki, o da Nidayı Hakikat’i birlikte kurdıkları Ahmet Samim’di.”

AHMET SAMİM: (1884-1910) Prizrenlidir. Öğrenimini İstanbul’da yapmış, Galatasaray Lisesi’nde ve Robert Kolejinde okumuştur. Osmanlı gazetesinde yazarlık yapmıştır. 31 Mart olayının hemen ardından memuriyete geri dönmüştür. Ama gazetecilikten kopamamıştı. Edebiyat ile ilgilenmeye başlamıştı. Fecr-i Ati topluluğuna tekrar katılmıştır.

4.3 ÖMER BEYEFENDİ'NİN KONAĞINDA BİR GECE

(syf.65/satır:26-27) “*Şu son günlerde Ahmet Samim’de bir çeşit Şahabettin Süleyman tiryakiliği hüküm sürüyordu.*”

ŞAHABETTİN SÜLEYMAN: Fecr-i Ati yazarlarından Şahabettin Süleyman (1885-1921) oyun, öykü türlerinde eserleriyle tanınır.

(syf.73/satır:10-31) “Gümülcineli İsmail ve Miralay Sadık Beylerle, bu, biricik muhalifti ki, zora zorla karşı koymanın ve hemen silahlı bir harekete geçmenin lüzumuna inanıyordu..... Bir zamanlar Prens Sabahattin Bey’in, bazan Damat Salih Paşa’nın.....”

GÜMÜLCİNELİ HAKKI: İttihat ve Terakkinin çekinilen muhaliflerindendir. Üyesi olduğu cemiyetten ayrılarak Ahali Fırkası’nın kurucuları arasına girmiştir. Kurtuluş savaşına karşı davranışlarından dolayı “Yüzellilikler” listesine alındı.

MİRALAY SADIK BEY: İttihat ve Terakki’nin Manastır şubesi başkanlığını yapmıştır. 1911’de kurulan Hürriyet ve İtilaf partisinin kurucuları arasına girdi. Dha sonra Milli Mücadeleye karşı olduğu suçlamasıyla sınır dışı edilmiştir. Daha sonra af çıktı fakat o dönemin cumhurbaşkanı tarafından özel izinle İstanbul’a geldi. Geldiği gece nefes darlığından öldü.

PRENS SABAHATTİN: (1877-1948) 2.Abdülhamit’in kızkardeşi Seniha Sultan ile Damat Mahmut Celaleddin Paşa’nın oğludur. Gözden düşen babası Avrupa’ya kaçarken onu da yanında götürdü. İttihat ve Terakki’nin Birinci (1902) ve İkinci (1907) kongrelerinin toplanmasında önyak oldu. “Teşebbüs-i şahsi ve adem-i merkeziyet” ilkelerine dayalı bir anlayışı savundu. Meşrutiyet’in ilanından sonra Ahrar Fırkası’nı kurarak düşüncelerini yaymaya, İttihat ve Terakki’yi iktidardan uzaklaştırmaya çalıştı. Babıali baskınından sonra tekrar yurt dışına çıktı. Fransız toplumbilmcisi Le Play’in düşüncelerini benimseyen, Edmond Desmoulains’in dostu ve destekleyicisi olmuştur. Federal bir yönetim ve özel teşebbüse dayalı bir ekonomiyi savunmuştur.

DAMAT SALİH PAŞA: Hayrettin Paşa’nın (1821-1889) oğludur. Diğer adıyla Mehmet Salih’ir. Abdülmecid’in oğullarından Şehzade Kemalettin’in kızı Münire Sultan’la evlenmişti.

4.4 AHMET SAMİM VURULUYOR

(syf.81/satır:15-19) *"Lâkin, neden yatıyor? Bu saatte neden içeriki odada gülüp söyleyeceği yerde orada uzanmış yatıyor? Hem bu gece, saat dokuzda Kuruçeşme'de Seyhülislamzade Muhtar Bey'in evine davetli değil miydiler? Ve Samim, daha elli dakika önce kendisine: "Ben Fazıl Ahmet'le gidiyorum. Sen de, gecikme, arkadan yetiş!" haberini göndermemiş miydi?"*

SEYHÜİSLAMZADE MUHTAR BEY: 1891-1908 arasında Abdülhamid'in seyhülislamlığını yapan ve dha sonra değişik kabinelerde aynı görevi almıştır. Şura-yı Devlet başkanlığı yapmıştır.

FAZIL AHMET AYKAÇ: Aykaç(1884-1967) Fecr-i Ati şairlerindendir. Divan şiirini örnek alarak yazdığı hicivleriyle ünlendi. Gazete ve dergilerde yayımlanan çeşitli konulardaki yazılarıyla da fikir adamı olarak tanınmıştı.

(syf.83/satır:1-3) *"Acaba kimdir? Acaba bulunacak mı dersiniz? Acaba Hasan Fehmi'nin katili gibi bunu da örtbas mı ederler? Kimbilir belki, o da bu da aynı adamdır, vs....."*

HASAN FEHİMİ: Serbest gazeteci başyazarı Hasan Fehmi Bey, 6 Nisan 1909 günü öldürülmüştür. Katilinin Yakup Cemil ya da Abdülkadir Bey olduğu sanılmıştır. Bilinen, İttihat ve Terakki'yi eleştirerek basın özgürlüğünü savunan Hasan Fehmi'nin bir İttihatçı tarafından öldürüldüğüdür.

4.5 "GİRDABIN CEREYANINA GÖRE"

4.6 BİR MACERADAN BİR MACERAYA

(syf.115/satır:7-16) “ Türkiye’de Meşrutiyet hayatı başladığı günden beri, herhangi bir partiye girmeyi kibirine yediremeyen Lutfi Fikri Bey bile

Filozof Rıza Tevfik çeşidinden bir dâhi

LÜTFİ FİKRİ: (1872-1934) Meşrutiyet döneminin ünlü politikacılarından. 1909 Kasımında meclis içinde oluşan ilk muhalefet partisi “Mutedil Hürriyetpervaran” ın kurucularındandır. Partinin yayın organı olan Tanzimat gazetesinin başyazarı da oydu.

RIZA TEVFİK: (1869-1949) Tıbbiye’yi bitirmiş ama daha çok felsefe ve edebiyatla uğraştığı için “Filozof” adıyla anılmıştır. Milli Mücadeleye karşı çıktığı için Kurtuluş Savaşının bitiminde Avrupa’ya kaçmıştır. Batı düşüncesinin tanıtılmasında emeği geçen bir felsefecidir.

4.7 BİR MACERADAN BİR MACERAYA (Devam)

(syf.128/satır:8-21) “İkdam ile Yeni Gazete’de muhalif yayınlar yeniden başladığı gibi ayrıca Hayrettin Paşazadelerin sermaye ve sorumluluklarıyla bir büyük mücadele gazetesi kurulmak üzereydi..... Fakat yeni parti, adı İtilaf ve Hürriyet olmasına rağmen, bu konuda ne yeter derecede bir

İKDAM: Ahmet Cevdet’in sahip ve başyazarı olarak 5 Temmuz 1894’te çıkardığı İkdam, 31 Aralık 1928’e kadar yayını sürdürdü. Meşrutiyet döneminde muhalefeti destekleyen gazete,yeni düşüncelere açık olmuş, Türkçülük akımını desteklemiş, özellikle Mütareke döneminde Milli Mücadeleyi ve Ankara hükümetini savunmuştur.

YENİ GAZETE: Meşrutiyeti izleyen günlerde İkdam’dan ayrılan Abdullah Zühtü tarafından çıkarıldı. İttihat ve Terakki’ye karşı olan gazete Kamil Paşa yanlısı olarak tanınmıştı.

TUNUSLU HAYRETTİN PAŞA: (1821-1889) yılları arasında yaşamıştır. Maliye Islahat Komisyonu Başkanı, Şura-yı Devlet Reisi ve Sadrazam olmuştur.

HÜRRIYET VE İTİLAFA: Hürriyet ve İtilaf Fırkası , “birleşik muhalefet cephesi” olarak 21 Kasım 1911’de kuruldu. “Fırkanın programı şu ilkelere dayanmaktaydı: Osmancılık-Ademi Merkeziyet-Teşebbüsü Şahsi ilkelerine dayanmaktadır.

(syf.129/satır:1-8) “Boşo Efendi ile biricik kurtuluş ve İlerleyiş yolunun İslâm Cemaati kuruluşunda olduğunu söyleyen Draç mebusu Esat Paşa ile nasıl anlaşabileceklerine akıl erdiremiyordu.”

BOŞO EFENDİ: Meclis-i Mebusan’da Rum azınlığı temsil eden Boşo Efendi’nin adı Ziya Gökalp’in “Vatan” şiirinde de geçmektedir.

Bir ülke ki toprağında başka ilin gözü yok
Her ferdinde mefkure bir, lisan, adet, din birdir
Meb’usanı temiz, orda Boşoların sözü yok
Hududunda evlatları seve seve can verir
Ey Türk oğlu işte senin orasıdır vatanın!

ESAT PAŞA: (1862-1919) Meclis-i Mebusan’a Draç milletvekili olarak girmiş, Abdülhamit’e tahtan indiridiğini bildiren kurulda yer almıştır. Paris’te iken İtalya hesabına çalıştığı söylenen bir öğrenci tarafından öldürülmüştür.

(syf.135/satır:8-12) “Şu halde gidin, bunu idare müdürü ile görüşün! Dedi. Hasip Bey çoktan ayağa kalkmış gitmeğe hazırlanıyordu. Derken içeriye pek ehemmiyetli kimseler girdiler. Bunlar, gazetenin sahiplerinden Hayrettin Paşazade, Mehmet Tahir ve Duyunu Umumiye Umum Müdürlerinden Zeki Beyefendilerdi.”

ZEKİ BEY: (1866-1911) Mülkiye’yi bitirdikten sonra Hariciye’de görev almıştır. Meşrutiyet’in ilanı üzerine önce Mizan’da ve Serbesti’de daha sonra da Hayrettin Paşazadelerin kurduğu Şehrah gazetelerinde İttihat ve Terakki ile ilgili imzasız eleştirileri yayımlandı. Bu yazılar öldürülmesine yol açtı.

(syf.136/satır:3-5) “Bereket versin ki, Lütfi Fikri Bey’in Kanunu oldukça yardımlarına yetişmişti”

LÜTFİ FİKRİ BEY’İN KANUNU: Burada sözü edilen yasa 1909 Matbuat Kanunu olsa gerekir. 16 Temmuz 1909’da kesinleşen bu yasaya göre gazete çıkarmak için ruhsat alma zorunluluğu yoktu. Hükümete bir bildiri vermek yeterli idi. Bu Meclis-i Mebusan Matbuat Encümeni’nin Mazbata Muharriri Lütfi Fikri Bey’di.

(syf.137/satır:1-20) “Öyle ya Hakkı Paşa gibi bir devlet adamı, iki ay önce İtalya Elçiliğinden dönmüş bulunduğu halde..... Trablusgarb’ın işgalinden birkaç zaman sonra Hakkı Paşa’nın istifasıyla kapandı gitti. Öte yandan genç, vatanperver ve idealist unsurlarını bir takım gizli vasıtalarla Bingazi’ye gönderip bir müdafaa cephesi kurmak suretiyle.....”

HAKKI PAŞA: (1862-1912) Hüseyin Hilmi Paşa’dan sonra Roma elçiliğinden Sadrazamlığa getirilmişti. İtalya’nın savaş ilanı üzerine 30 Eylül 1911’de istifa etti.

TRABLUSGARB’IN İŞGALİ: İtalya, sömürge olarak göz diktiği burası için 29 Eylül 1911’de savaş ilan etti. 11 Ekim 1911 tarihinde ise işgale başlamıştır. Bu savaş 18 Ekim 1912 tarihine kadar sürecektir. Sonuçta Osmanlılar Kuzey Afrika’daki topraklarını ve hatta Ege’deki 12 Ada’yı yitirdiler.

TRABLUS’A AKIN: Savaş çıkar çıkmaz. Berlin’de bulunan Enver Bey Trablus’a koşmuştur. Mustafa Kemal ve arkadaşları Mısır üzerinden geçmeye çalışırlar ve harp başlamıştır.

4.8 ÇİFTE BUHRAN

(syf.144/satır:28-30) “Bu gazeteye kala kala bir Refik Halid kalıyordu. Oun da yazı yardımı ancak haftada bir iki güne inhisar etmekteydi.

REFİK HALİD: (1888-1965) Meşrutiyet’ten sonra Tercuman-ı Hakikat’te başladığı gazete yazarlığını, Kalem ve Cem mizah dergilerinde sürdürdü. Özellikle Kirpi takma adıyla yazdığı siyasi mizah yazıları büyük ilgi gördü. Milli Mücadele Döneminde Ankara Hükümeti’ni eleştiren yazılar yayımladı. Bu yüzden yurt dışına çıkmak zorunda kaldı.

(syf.145/satır:22-23) “Düştü, Zeki Bey’in davası, bir skandal havası içinde ve bütün İstanbul halkının gözü önünde görünmeye başladı.

GAZETECİ ZEKİ BEY’İN ÖLDÜRÜLMESİ: Zeki Bey, hükümet işlerinin gittikçe kötüleştiğini görerek esaslı bir muhalif gazetenin çıkarılmasına çalışıyordu. Şehrah adında gazeteyi çıkarmaya başladı. Zeki Bey, Brom madeni meselesinin içi yüzü ve Cavit Bey’in bankadaki ortaklık meselesi gibi mali konulardaki yolsuzlukları belgelere dayanarak bu yeni kurulan gazetede yayımlayacaktı. Fakat buna fırsat verilmedi. Nitekim Zeki Bey’in ölümü üzerine odasında yapılan aramalarda bu belgeler bulunup imha edildi. Duruşma

birçok tanığın dinlenmesi yüzünden uzun sürmüştür. Bununla birlikte Çerkez Ahmet olduğu iddiaları ortaya atılmıştır.

(syf.146/satır:16-17) “İttihat ve Terakki, bu kargaşalığın içinden son bir hamle ile kurtulmağa çalıştı. Bu hamlenin adı 35. Maddedir.

KANUN-U ESASİ’NİN 35. MADDESİ: 1867 Kanun-u Esasi 31 Mart Olayından sonra 24 Ağustos 1909’da değiştirilmişti. 21 maddede yapılan değişikliklerle yasama ve yürütme organlarının işleyişi yeniden düzenleniyordu. Sözü edilen 35. madde hükümet ile meclis arasında ihtilaf çıkınca Padişaha hükümetin değiştirilmesi ya da yasal süresi içinde yeniden seçim yapılması koşuluyla meclisi feshetme yetkisini veriyordu. 1909’da bu madde değiştirilmiştir.

(syf.147/satır:6-19) “İttihat ve Terakkiciler birer birer istifalarını vermeye başladılar. Bu sırada, Tevfik Fikret de 95’e Doğru’sunu yazdı. Bu arada, İstanbul Mebusu Mustafa Asım Efendi’nin istifa mektubu

DOKSAN BEŞE DOĞRU: Burada bir anakronizm söz konusu: olayların gelişimine dikkat edilirse, Fikret’in 95’e Doğru’yu 35. maddenin değiştirilmesi girişiminden sonra, meclisin kapatılmasından önce yazdığı belirtiliyor. Bu şiir 22 Ocak 1912 tarihinde Vazife gazetesinde yayınlanmıştır.

MUSTAFA ASIM EFENDİ: 11 Aralık 1908 seçimlerinde İttihat ve Terakki Partisinden milletvekili seçilmiştir.

(syf.148/satır:15-17) “Bu kargaşalı Meclis’in Başkanı Ahmet Rıza Bey

AHMET RIZA: (1859-1930) Galatasaray’ı bitirdikten sonra Avrupa’da tarım öğrenimi görmüş, dönüşünde Bursa Milli Eğitim Müdürü olmuş, 1899’da açılan Paris sergisini görmek için yurt dışına çıkış izni almış burada Abdülhamit yönetiminin yıkılması için çalışmıştır. İttihat ve Terakki’nin Paris şubesinin başındadır. Meclis başkanlığı görevi almıştır. Daha sonra yurt dışına çıkmış, Kurtuluş Savaşı’ndan sonra yurda dönmüştür.

(syf.149/satır:19-26) “İttihat ve Terakki’nin samimi ve sadık mebusları bile ciddiliklerini kaybetmiştiler. Yalnız, Babanzade İsmail Hakkı Bey obstrüksiyonculara seslenerek: Bugün içeriye girmezseniz sizi bir daha sokmayız diye bağırtıyordu. Böylece, o akşam, Sait Paşa kabinesi istifasını vermiş ve”

BABANZADE İSMAİL HAKKI: (1876-1913) Mülkiye’de öğrenci iken Abdülhamit’in okuttuğu bir mevlidin şekerini yemediği için okuldan çıkarılmış, İkdam’da gazeteciliğe başlamış. Mülkiye’de hukuk dersleri vermiştir.

SAİT PAŞA KABİNESİ: Önce Almanya’ya başvurarak tardım isteğinde bulunmuş, geri çevrilince Trablus’un Mısır gibi yönetilmesi önerisini İngilizlere götürmüş, ama geç kaldınız cevabı üzerine çaresiz kalıp savunma kararı almıştı.

(syf.150/satır:9-10) “ Derken Meclis’in dağıtılması kararını yeni seçimlere gitme iradesi takip etti.”

MECLİSİ MEBUSAN’IN FESHEDİLMESİ: Sait Paşa, 35. Maddenin değiştirilmesini sağlayamayacağını anlayınca Kanun-ı Esasi’nin bir başka maddesini işletmek amacıyla istifa etti. Yedinci maddeye maddeye göre Padişahın Meclisi feshetme yetkisi yürürlüğe girdi.

(syf.151/satır:10-13) “Doğrudan doğruya Dahiliye Nezareti’nin verdiği ödenek ile Hak adında bir gazete, memleketin genç ve yaşlı hemen bütün aydınlarını, bütün edebiyatçılarını, şairlerini, yazarlarını, âlimlerini bir araya toplamış, yani İttihat ve Terakki safına çekmişti.

HAK GAZETESİ: Tanin gazetesi 3 Eylül 1912’de kapatılınca ertesi gün yeni bir imtiyazla Cenin olarak çıkar. Cenin’i Senin gazetesi izleyecek, 12 Eylül’de Senin yerini Hak gazetesine bırakacaktır. Bir ara da Renin adıyla çıkarılır.

(syf.152/satır:1-3) “İttihat ve Terakki Türkçülük hareketini de kendi bağrına almak istiyordu. Şimdiden Sultan Ahmet’te açılan Türk Ocağı İttihat ve Terakki’nin ünlü kişileriyle dolmuştu.

TÜRK OCAĞI: Yine bir tarih yanlışlığı. Türk Ocağı 3 Temmuz 1911’de kurulmuştur. Yakup Kadri ya bile bile anakronizm yapmakta, ya da yanlışmaktadır. Daha sonraki sayfalarda o günlerin gazeteciliğinden söz ederken 1911 tarihini kullanmaktadır. Oysa anlattığı olaylar 1912 yılının olaylarıdır.

4.9 MUHALEFETİN ZAFERİ

(syf.161/satır:3-5) *“İttihat ve Terakki gazeteleri Rumeli’de bir Arnavutluk ayaklanmasından söz etmeye başladı, artık bu âni mevsim değişikliğinin bütün sebepleri herkesçe anlaşılmış oldu.”*

ARNAVUTLUK AYAKLANMASI: Aslında Arnavutluk’ta ilk silah, 1900 Martının 22’sinde İpek’te patlamıştı. Sait Paşa Meclis’te bir konuşma yaparak Arnavutluk olaylarını anlattı ve güven oyu istedi. Güven oyu aldıktan bir gün sonra 16 Temmuz 1912’de istifa etti. 19 Ağustos 1912’de Arnavutluk’a özerklik verilecektir.

(syf.162/satır:8-10) *“Bu beyanname adı şimdiye kadar hiç işitilmemiş yeni bir topluluk, bir Halâşkâr Zabitan Grubu tarafından yayınlanıyordu.”*

HALASKAR ZABİTAN: Halaskar kurtarıcı demektir. Ordu içinde kurulan bu gizli örgütün üyeleri ülkenin içinde bulunduğu durumun düzeltilmesi için bir araya gelmiştir. Grubun asıl amacı ise İttihatçıların iktidarına son vermektir.

(syf.164/satır:26-29) *“Başında, Gedikler Gazisi Ahmet Muhtar Paşa’yı tarihi bir tarihi bir taç gibi taşıyan bu kabinenin içinde, biricik genç unsur olarak Hüseyin Hilmi Paşa ile Mahmut Muhtar Paşa görünüyordu.”*

GAZİ AHMET MUHTAR PAŞA VE SADARETİ: (1839-1919) Yemen valiliği yapmış, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşında Erzurum savunmasıyla ünlenmiştir. Gazi ünvanı buradan gelir. Ahmet Muhtar Paşa 29 Ekim 1912’de Büyük Kabine’den ayrılır.

HÜSEYİN HİLMİ PAŞA: (1855-1922) Meşrutiyet’ten sonra iki kez sadrazam olmuştur, ilkinde 31 Mart Olayının yatışması amacıyla, ikincisinde ise İttihat ve Terakki ile anlaşmazlığa düşmüştür. Viyana elçiliğine getirilmiş, I. Dünya Savaşı bitimine kadar bu görevde kalmıştır ve orada ölmüştür.

MAHMUT MUHTAR PAŞA: (1867-1935) Askeri Öğrenimini Almanya’da yaptı. Prusya Ordusunda görev aldı. 31 Mart’ta isyancılara karşı harekete geçmiş ama hükümet çarpışmasına izin vermediği için geri çekilmek zorunda kalmıştı. 1919 yılında İstanbul Hükümetince Harbiye Nazırlığına getirilmek istenmiş, ama kabul etmemiştir.

(syf.166/satır:24-27) “Hasip Bey’in bu Avrupa’dan bir gelsinler dediği kimseler, Ömer Bey ile Prens Sabahattin Bey idi. Ahmet Kerim bunlar arasında, bir de Şerif Paşa ile Ali Kemal’den söz edildiğini işitiyordu.”

ŞERİF PAŞA: (1865-1944) Askeri öğrenimini Fransa’da yapmış, Brüksel, Paris ateşemiliterliklerinde ve İsveç büyükelçiliklerinde bulunmuştur. Mısır’lı bir prensesle evli olduğu için hem karısından, hem de babası Kürt Sait Paşa’dan büyük servetini harcamıştır.

ALİ KEMAL: (1862-1922) Öğrenimini İstanbul, Paris ve Cenevre’de yapmış, 1889’da siyasi çalışmalarından ötürü Halep’e sürülmüş, 1894’de Avrupa’ya kaçmıştır. Çıkardığı gazetelerde Milli Mücadeleyi baltalayıcı yazılar yayınlamıştı. 1922’de tutuklanıp yargılanıp Ankara’ya götürülürken İzmit’te halk tarafından linç edildi.

4.10 İKİ SAHNE ARASINDA

(syf.183/satır:1-5) “Şair Hüseyin Kami Bey’de son yazdığı şiirleri okuyacaktı. Bu müsamereyi düzenleyenler Alemdar’ın yeni sahipleri Pehlivan Kadri ile Refi Cevat Beylerdi.

HÜSEYİN KAMI: Burada adı geçen Şair Hüseyin Kami Son Asır Türk Şairlerinde biyografisi verilen Dağıstan’lı Hüseyin Kami olduğu sanılıyor. Yunan savaşı sırasında yolsuzluk yaptığı azledilen Hüseyin kami İstanbul’a geldikten sonra Mısır’a kaçmış, Meşrutiyet ilan edilince yurda dönmüştür. Hicivlerini kitap olarak bastırması üzerine tutuklanmış fakat takma ad kullandığı için serbest bırakılmıştır.

ALEMDAR: 1912 yazında yayımlanan Alemdar gazetesinin sorumlu müdürü Refi Cevat Ulunay’dır. Sıkı yönetim tarafından kapatılınca Takvimli Gazete ve Teşrih adlarıyla çıktı. Milli Mücadeleye karşı bir tutum sergilemiştir.

REFİ CEVAT ULUNAY: (1890-1968) Galatasaray’ı bitirdi. Tanin ve İkdâm’da yazıları yayımlandı. Şehran gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. Hürriyet ve İhtilaf Partisine girmiş daha sonra Alemdar’ı çıkarmıştı. Milli Mücadeleyi eleştirmiş, 1938’de af çıkınca yurda dönerek yazarlığı sürdürdü.

(syf.195/satır:30-32) “*Somunda, günün birinde Sadaret dairesinin yarı aralık kapılarında bir 1880 antlaşması sözü ve onun arkasından bir 23. madde fısıltısı işitilir gibi oldu.*”

1880 AYASTEFANOS ANTLAŞMASI: Osmanlı Rus Savaşının ardından imzalanan bu antlaşmanın 23. maddesi uyarınca, Islahat Nizamnamesi hazırlandı. Ama uygulamaya koyulmadı.

(syf.196/satır:8-10) “*İttihat ve Terakki tam bu sırada bir hükümet darbesi teşebbüsünde bulundu.*”

HÜKÜMET DARBESİ: Bu olay 7 Ekim 1912’de olur. Ayastefanos Antlaşması yüzünden Üniversitede toplanan gençler önce Sadrazama bir telgraf çekerek dış politika konusunda açıklama isterler.

(syf.197/satır:17-21) “*Bu şair Aka Gündüz idi. Öte yandan Ubeydullah Efendi halkı harekete getirmeye çalışıyordu. Merdivenin sahanlığında bir başka ittihatçı silahlarını gösteriyordu. Ömer Naci cesbesi tutmuş bir Rufai dervişi gibi göğsünü bağrını parçalayarak: Vatan, vatan ... Ah, vatan! diye avazı çıktığı kadar bağırtıyordu.*”

AKA GÜNDÜZ: (1885-1958) Sürgün olarak bulunduğu Selanik’te İttihat ve Terakki’ye girmiş 31 Mart olayı üzerine Hareket Ordusuna katılıp İstanbul’a gelmişti. Kısa bir süre Adana ili İl İdare meclisi baş katipliği yaptıktan sonra İstanbul’a dönerek yazı hayatına atıldı. İstanbul’un işgalinde 1919 Malta’ya sürülenler arasında o da vardı. İlk yazıları Selanik’te Çocuk Bahçesi dergisinde çıkmış, Genç Kalemler’de başlatılan Milli Edebiyat Akımı’nı benimsemiştir.

UBEYDULLAH EFENDİ: (1857-1937) Tıbbiye’de öğrenci iken İttihat ve Terakkiye katılmış, siyasi suçlu olarak sürgüne gönderilince önce Avrupa’ya ardından Amerika’ya kaçmıştır. Meşrutiyet’te yurda döndü ve Aydın milletvekili seçildi. İslamiyeti bağnazlıktan uzak bir tutumla savunmuş, bilgisizliğe, yobazlığa karşı çıkmıştır.

ÖMER NACİ: İttihat ve Terakki’nin hatibi olarak ün yapmıştır. Çocuk Bahçesi adlı dergide yayımlanan yazılarıyla tanınmıştı. Tutuklanacağını öğrenince Paris’e kaçtı. Trablusgarb ve Balkan Savaşlarına katıldı. 1916’da, Teşkilat-ı Mahsusa görevlisi olarak gittiği İran’da öldü.

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN: (1874-1957) Politikaya Meşrutiyetten sonra atılmıştır. Tanin gazetesinde siyasi yazıları ile dikkat çekmiştir. İttihat ve Terakkiye Meşrutiyetten sonra girmiştir.

(syf.198/satır:15-23) “Çünkü Cahit Bey, hapishane müdürünün Bekir Ağa bölümünde tırnakları sökülenler olur.”

BEKİR AĞA BÖLÜĞÜ: Eskiden Seraskerlik, daha sonra Harbiye Nezareti, şimdi de İstanbul Üniversitesi olan Beyazıt'taki Üniversite Merkez binasının yanında iki katlı bir bina, Abdülaziz döneminde Bekir Ağa adlı birinin kurduğu bölük tarafından korunan cezaevi idi.

(syf.199/satır:1-3) “İşittiğime göre Kamil Paşa'nın başkanlığında yeni bir kombinazon yapılmıyordu.....”

KAMİL PAŞA: (1832-1913) Kıbrıslıdır. Askeri öğrenimini Kahire'de yapmış ve Nazırlıklarda bulunmuştur. Belli dönemlerde 1885,1908,1921'de Sadrazamlık görevinde bulunmuştur.

4.11 BU SAHNEDE GÖRÜLEN ŞEYLER

(syf.221/satır:24-26) “İşte, tam bu sırada büyük bir gürültü patırtı ile Kamil Paşa Hükümeti iktidar mevkiine yetişti.....”

KAMİL PAŞA HÜKÜMETİ: Kamil Paşa hükümetinin ilk kararı, genel seçimleri ertelemek oldu. Sonra bunu İttihatçıların liderlerine yönelik baskı önlemleri izledi. Ama savaş, bu hükümetin de uzun ömürlü olmasını engelledi.

(syf.223/satır:27-28) “Bu arada Enver Bey'in İstanbul'a dönüşünden bile kimsenin haberi olmadı.”

ENVER BEY'İN İSTANBUL'A DÖNÜŞÜ: Enver Bey'in İstanbul'a gelişini bir Alman oyunu olarak görmekteyiz. Enver'in yola çıkış haberini ilk kez Frankfurter Zeitung gazetesi vermiştir. Yalnız Enver Bey'in İstanbul'a geliş Tarihi saptanamamıştır.

(syf.224/satır:23-24) “Gazeteniz benim için Merkez Kumandanlığı'na çağrıldı, tevbih edildi gibi bir şey yazmış.”

TALAT BEY'İN ARANDIĞI HABERİ: 14 Kasım 1912'de yayımlanan haberde, vatani görevini yapmak için askere alınan Talat Bey'in kaçaklık suçuyla arandığı, bu yolda polis müdürlüğüne emir verildiği bildirilir.

(syf.225/satır:14-20) *"Ne mi var? Hah hah : İsmail Canbulat'ı hapishaneden kaçırdılar. İşte, haber bu... dedi. Herkes birbirininCavit Bey'in kah Fransa'da kah Almanya'da olduğu söyleniyordu."*

İSMAİL CANBULAT: (1880-1926) Selanik'te kurulan gizli Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin kurucularındandı. 1908'de İstanbul'a geldi. İttihat ve Terakki'nin örgütlenmesi için çalıştı. İzmir suikasti ile ilgili görülerek idam edildi.

CAVİT BEY: (1875-1926) Mülkiye'yi bitirdikten sonra maliyeti olarak sivrilmiş, Selanik'te öğretmenken İttihat ve Terakki'nin önde gelen yöneticileri arasında yer almıştır. Mütareke'de bütün aramalara karşın İstanbul'da gizlenmeyi başardı. İzmir suikasti konusunda bilgisi bulunduğu suçlamasıyla idam edildi.

4.12 KANLI BİR KOMEDYA

(syf.249/satır:1-8) *"İttihatçılar bu sinirliliği, bu hoşnutsuzluğu, daha doğrusu bu tedirginliği birtakım vaatlerle yatıştırmağa çalışıyor, bir yandan Müdafaa-i Milliye adıyla bir teşkilat meydana getirerek"*

MÜDAFAA-İ MİLLİYE: İttihat ve Terakki, Balkan savaşının sonuçları karşısında ulusal birlik oluşturmak amacıyla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'ni kurmuştur. Bu cemiyete muhalifler de çağrılmıştır. 1 Şubat 1913'te Darülfünun salonunda toplanılmıştır.

4.13 BİR İHTİLAL KOMİTESİ

4.14 HÜKÜM GECESİ

(syf.290/satır:3-6) *"Mahmut Şevket Paşa'nın otomobili bununla karşılaşmış, tabiatıyla o da durmak zorunda kalmış. Tam bu sırada öbür otomobilden birçok eller uzanmış, dan dun, dan dun! ve sürüp gitmişler."*

MAHMUT ŞEVKET PAŞA'NIN ÖLDÜRÜLMESİ: 11 Haziran 1913 Çarşamba günü öldürüldü. Suikast konusunda uyarıldığı ama güvenlik önlemlerini kabul etmediği belirtilir. Suikast günü, 11:30'da, iki yaveri, uşağı ve şoförü ile Nezaretten Babiali'ye giderken romanda anlatılan pusuya düşürüldü.

(syf.291/satır:10-12) “Cemal Bey, İstanbul şehrini bir limon gibi sıkıyor ve içindeki her çeşit kargaşalık ve muhalefet asidini bir sel halinde döküyordu.”

CEMAL BEY: (1872-1922) Meşrutiyet döneminde, özellikle 1912’den sonra İmparatorluğun kaderini elinde tutan üç kişiden biri olmuştur. İttihat ve Terakki’nin, iktidarını pekiştirmesinde önemli rol oynadı. 1913’te I. Dünya Savaşı yenilgisi üzerine arkadaşları ile birlikte Almanya’ya kaçmış, daha sonra Afgan Ordusunu ıslah için Afganistan’a geçmiş, Türkistan’ın bağımsızlığı uğrunda çalışmıştır. Tiflis’te iki Ermeni komitacısı tarafından öldürüldü.

(syf.301/satır:27-30) “Ondan daha ne soracaklardı? Ona daha ne diyeceklerdi? İşte, Pire Mehmet Sokağındaki baskının üzerinden bir hafta geçmişti. Suikastçılar hemen hemen suçüstü yakalanmıştı”

SUİKASTÇILARIN YAKALANMASI: suikastten iki gün sonra ele başlarından, yüzbaşılıktan atılma Çerkez Kazım ve birkaç arkadaşı Pire Mehmet Sokağında bir evde kısıtırılmış, akşama kadar süren silahlı çatışmadan sonra yakalanmışlardı.

MERKEZİ UMUMİDE BİR KONUŞMA¹

(syf.315/satır:1-4) “Bir gün, Dahiliye Nazırı Talat Bey, İttihat ve Terakki Merkezi Umumi binasında Bahaettin Şakir’in odasında ...”

BAHAETTİN ŞAKİR: (1880-1922) Askeri Tıbbiye’yi bitirdikten sonra görevli bulunduğu Erzincan’dan ayrılarak Paris’e kaçtı. Berlin’de Mütareke sırasında bir Ermeni tarafından öldürülmüştür.

(syf.317/satır:23-29) “Talat Bey’in Cemal Bey’de hoş görmediği kusurlardan birisi de onun sayesinde Türk Hanımları sokakta peçelerini kaldırıp dolaşma hürriyetine kavuştular.”

CEMAL PAŞA’NIN KADINLARLA İLGİLİ TEDBİRLERİ: İstanbul muhafızı olduğu sıra tecavüze duçar olan birkaç ailenin reisleri, bunun men’i çarelerini kendisinden rica

¹ Sonuncu Fasil

etmişlerdi. Ceza kanunu bu konuda pek zayıf kalmıştı. Laf atan erkeklerle kadınlara tecavüz edecek erkeklerin memleket içine uzaklaştırılacaklarını ilan etmiştir. Kadınlarımız sokakta tecavüz edilmekten tamamen kurtuldular.

(syf.318/satır:6-8) *"Gerçi, kendisi kendi bakımından ne Enver gibi titiz ahlaklı, ne de o sırada hükümetin başında bulunan Sait Halim Paşa gibi mutaassıp gelenekçilerdendi."*

SAİT HALİM PAŞA: (1863-1921) Mahmut Şevket Paşa hükümetinde Hariciye nazırlığı yapmış, Paşa'nın öldürülmesi üzerine Sadrazamlığa getirilmişti. Mütareke'de Malta'ya sürüldü. Serbest bırakıldığında İstanbul'a dönmesine izin verilmediği için Roma'ya gitti. Orada bir Ermeni tarafından öldürüldü.

(syf.319/satır:7-11) *"Bunu söyleyen Talat Bey'di. Bu, Merkezi Umumi'nin derin ve esrarlı Nazariyecisi Ziya Gökalp İdi."*

ZİYA GÖKALP: (1876-1924) Baytar mektebinde öğrenci iken siyasi eylemlere karışmış, tutuklanarak memleketi Diyarbakır'a sürülmüştür. 1909 yılında Merkez-i Umumi üyeliğine getirildi. Düşünceleri ile İttihat ve Terakki'nin politikasında etkili olmuştur.

5 İNDEKS

	<u>Sayfa</u>
Ademi merkeziyetçilik:	3
Alaturka:	3
Amiyanelik:	3
Amm-e efkarı:	3
Ananeci:	3
Antı Cehambre:	3
Asar:	3
Bedeni :	3
Bezirgan:	3
Billur:	3
Cehalet:	3
Cercle Ol'orient:	3
Connaisseur:	3
Cüret:	3
Çirkef:	3
Danse macabre:	3
Delirium tremeens:	3
Demagogluk:	3
Despina:	3
Dressoir:	3
Düzmece:	4
Entelektüel	4
Entente Libérale	4
Evham:	4
Evkaf:	4
Evliya:	4
Ezgi:	4
Fahişe:	4
Fedakar:	4
Feodal:	4
Feragat:	4
Ferdiyetçilik:	4
Fersa:	4
Fikr:	4
Fikri:	4
Filhakika:	4
Gafil:	4
Haki mevani:	4
Hakikat:	4
Hassasiyet:	4

Havai :	4
Hazine-i Hassa:	4
Hezel:	4
Hunin:	4
Huzur-u sahan:	4
İçmizaz:	5
İdealist:	5
İhtimal:	5
İkbal:	5
İktidar:	5
İmportation:	5
İnkarcı:	5
İntihabatlehülhamd v'elmihe:	5
İstiane:	5
İstikrah:	5
İşmizaz:	5
İtikafa:	5
İtisafçılık:	5
Jeouvence çeşmesi:	5
Kabus:	5
Karaktersiz:	5
Kategori:	5
Kelimeler	3
Kombinezon:	5
Kozmidi:	5
La-yenkati:	5
Maba'd-et-tabii:	5
Mahfi:	5
Mahlut:	5
Mahmi:	5
Mahzur:	5
Mebus:	5
Me'ul:	5
Meşbu:	5
Meşgale:	5
Meşkuk:	6
Mortel:	6
Muhafaza-i nefis:	6
Muhakkar:	6
Muhal:	6
Muhalefet:	6
Muhteliç:	6
Mukaddes:	6
Mukatele:	6

Musiki:	6
Mutareke:	6
Mutlakiyet:	6
Muvafık:	6
Mürettep:	6
Müsteşar:	6
Müteaddi:	6
Mütecerrid:	6
Nazır:	6
Neşat:	6
Nidayı Hakikat:	6
Noktambuluzim:	6
Paye:	6
Pirevantif:	6
Porte-voix:	6
Put:	7
Redingot:	7
Rükudet:	7
Saadet:	7
Salise:	7
Sehli mümten:	7
Semavi:	7
Serazat:	7
Servet:	7
Sevaik-i tabiyyesi:	7
Sohbet:	7
Sublice de Tantale:	7
Suikast:	7
Suizan:	7
Şuursuz:	7
Tafrafürüş:	7
Teferruat:	7
Tehevvür:	7
Tek Kudret:	7
Tevbih:	7
Tevekkül:	7
Tevkif:	7
Tevkifat:	7
Tevrat:	7
Tiryaki:	7
Türbe:	8
Uplesse:	8
Uşak:	8
Vahametli:	8

Valeurs:	8
Vazi:	8
Velüt:	8
Vuslat:	8
Yaren:	8
Zahife:	8
Zebani:	8
Zillet:	8
Zindan:	8
Züluf:	8

5 KAYNAKÇA

1. Karaosmanoğlu Kadri Yakup : "Hüküm Gecesi", İletişim Yayıncılık, 1. Baskı, 1983, İstanbul
2. Devellioğlu Ferit: "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat", Aydın Kitapevi Yayınları, 13. Baskı, 1993, Ankara